

SLAVNÉ HLAVY

BOJOVALY S MIGRÉNOU A PŘESTO ZMĚNILY SVĚT

ALFRED NOBEL: VYNÁLEZ, KTERÝ ZMĚNIL SVĚT I JEHO ŽIVOT

DĚTSTVÍ MEZI LABORATOŘEMI

Alfred Nobel se narodil 21. října 1833 ve Stockholmu. Jeho otec Immanuel Nobel byl vynálezce a podnikatel, který experimentoval s výbušninami a stavěl zbraně. Dětství Alfreda nebylo jednoduché – rodina často bojovala s finančními problémy a stěhovala se mezi Švédskem a Ruskem. Už jako chlapec byl Alfred vystaven chemikáliím, pokusům a zvukům výbuchů.

Byl mimořádně nadaný: už v mládí mluvil plynule švédsky, francouzsky, anglicky, německy i rusky. Miloval poezii a literaturu, ale jeho otec trval na tom, aby se věnoval vědě. Alfred tak spojil dvě vášně – slovo a vědu – což ho později formovalo jako člověka, který byl zároveň vynálezcem i básníkem.

DYNAMIT: POMOCNÍK I HROZBA

V 50. letech 19. století začal Nobel experimentovat s nitroglycerinem, vysoce nestabilní výbušninou. Nešťěstí na sebe nenechal čekat, při jednom pokusu došlo k výbuchu, při němž zahynul i jeho bratr Emil. Nobel se však nevzdal a hledal způsob, jak udělat práci s nitroglycerinem bezpečněji.

V roce 1867 přišel s patentem na dynamit. Látku, v níž byl nitroglycerin stabilizován pomocí křemeliny. Dynamit znamenal revoluci. Sta-

vebnictví, těžba, železnice i kanály, to všechno se díky němu stavělo rychleji a levněji. Nobel se stal jedním z nejbohatších mužů Evropy. Ale zároveň rostl i stín jeho vynálezu. Dynamit se používal nejen v průmyslu, ale i ve válkách a atentátech. Nobel si uvědomoval, že jeho dílo má dvojí tvář, a nesl to s těžkým srdcem.

NEMOCI A SAMOTA

Za vnějším úspěchem se skrýval muž křehkého zdraví. Nobel trpěl chronickými bolestmi hlavy,

problémy se srdcem, žaludečními potížemi a častými depresemi. V dopisech si stěžoval, že je „nejnešťastnější člověk v Evropě“. Migrény ho vyčerpávaly a nutily ho stahovat se do ústraní. Nikdy se neoženil, přesto měl několik vztahů, které mu byly oporou. Nejznámější byla jeho láska k rakouské vědkyni Berthě von Suttner, která se stala významnou pacifistkou a později laureátkou Nobelovy ceny míru. Její myšlenky měly na Nobela velký vliv.

ZÁVĚŤ, KTERÁ ZMĚNILA SVĚT

Roku 1888 zemřel bratr Alfreda, Ludvig Nobel. Alfred si přečetl vlastní nekrolog, který noviny omylem zveřejnily místo nekrologu jeho bratra s titulkem: „Obchodník se smrtí je mrtev“. Nobel byl zdrcen. Uvědomil si, že takto nechce být zapamatován.

Když o osm let později zemřel v italském San Remu, nechal po sobě závěť, která šokovala jeho rodinu i veřejnost. Většinu svého majetku určil k založení fondu pro udělování cen v oblasti vědy, literatury a míru. Nobelova cena se stala jedním z nejprestižnějších ocenění na světě, symbolem lidského pokroku a naděje. Paradox jeho života tak zůstává fascinující: muž, který vynalezl dynamit, je dnes znám především jako zakladatel cen pro ty, kteří svět posouvají k lepšímu.

Rozhovor: Moje bolest byla stejně výbušná jako mé vynálezy

Pane Nobeli, lidé vás znají jako vynálezce dynamitu. Jak se vám poslouchá označení „obchodník se smrtí“?

Je to tvrdé. Dynamit jsem vynalezl proto, aby lidé dokázali prorazit tunely, stavět mosty, spojovat kontinenty. Ale v rukou armád se stal zbraní. To jsem nikdy nechtěl. Ano, bolí mě to. A možná proto jsem tolik přemýšlel o tom, jak po sobě zanechat něco, co bude mít opačný smysl.

Když vás trápily migrény, dokázal jste vůbec pracovat?

Ne vždy. Byly dny, kdy jsem se musel zavřít v temné místnosti a čekat, až bolest ustoupí. Ale když odezněla, cítil jsem zvláštní nával energie. Jako by mě bolest dohnala k tomu, abych ztracený čas okamžitě dohnal. Věřím, že právě tyto

cykly – bolest a úleva – formovaly mou pracovní disciplínu.

Jak vypadaly vaše dny?

Ráno jsem začínal chemickými experimenty, pokud to hlava dovolila. Často jsem měl vedle sebe i zápisník na básně – ano, psal jsem poezii. Potom přicházely patenty, dopisy, práce v laboratořích. Ale když se migréna ozvala, musel jsem přestat. Bylo to nevyhnutelné. Nemohl jsem přemoci bolest vůlí. Naučil jsem se spíše respektovat její rytmus.

Mnozí vás považovali za samotářského podivína. Cítil jste se osamělý?

Ano. Nikdy jsem se neoženil, i když jsem měl několik vztahů. Moje srdce patřilo i vědecké

práci, a ta si žádala ticho a izolaci. Migréna mě často oddělila od společnosti, hluk a světlo večírků pro mě byly utrpením. Takže jsem zůstával doma. Mezi knihami, chemikáliemi a myšlenkami. Ale věřte, že samota má dvě tváře, někdy je osvobozující, jindy drtivá.

Přesto jste měl blízký vztah s Berthou von Suttner.

Ano, Bertha byla výjimečná žena. Strávila se mnou jen krátký čas, než se provdala, ale naše korespondence pokračovala roky. Byla silná, odvážná, věřila v mír. Její myšlenky mě inspirovaly. Možná i díky ní jsem do závěti zařadil Nobelovu cenu míru. Věřil jsem, že její hlas bude znít dál, skrze toto ocenění.

Psával jste poezii a eseje. Byla to úleva od bolesti?

Ano. Když hlava bolela příliš na experimenty, utíkal jsem k literatuře. Slova byla bezpečnější než výbuchy. Mnoho lidí neví, že jsem snil o tom stát se spisovatelem. Ale věda mi vzala čas. Přesto básně zůstaly mým útočištěm.

Jak jste vnímal vlastní zdraví?

Upřímně, cítil jsem se jako starý muž už ve středním věku. Měl jsem srdeční potíže, časté

migrény, žaludeční bolesti. Psával jsem přátelům, že jsem „nejnešťastnější člověk v Evropě“. Ale bolest mi připomínala, že život je krátký. A to byl důvod, proč jsem přemýšlel o odkazu.

Jak reagovala vaše rodina, když zjistila, že většinu majetku odkazujete na ceny?

Byli šokováni. Někteří se cítili podvedeni. Ale já jsem věděl, že peníze nemají zůstat jen v rodině. Chtěl jsem, aby sloužily světu. Moje závěť byla

mým posledním experimentem – experimentem s budoucností lidstva.

Pane Nobeli, co byste řekl lidem, kteří dnes trpí migrénou?

Řekl bych: nenechte bolest vzít vám sny. Migréna je jako výbuch v hlavě – náhlý, ničivý, ale i ten výbuch jednou utichne. Využijte chvíle klidu. Napište, co cítíte, tvořte, sněte. Bolest nás učí pokory, ale nemusí nás připravit o smysl života.

NOBELOVY TIPY NA MIGRÉNU

1. TICHŮ A SAMOTA

Hluk mě ničil, proto jsem vyhledával klidná místa. Laboratoř nebo tichý pokoj byly často jediným útočištěm, kde bolest nezesilovala.

2. STUDENÉ OBKLADY

Na čelo jsem si přikládal studený hadřík. Nebyl to zázrak, ale někdy mi to pomohlo překonat nejhorší chvíle.

3. BYLINKY A MINERÁLNÍ VODY

Ač jsem byl chemik, věděl jsem, že příroda má vlastní lékárnu. Zkoušel jsem mátu, heřmánek i minerální vody – i malá úleva byla vítaná.

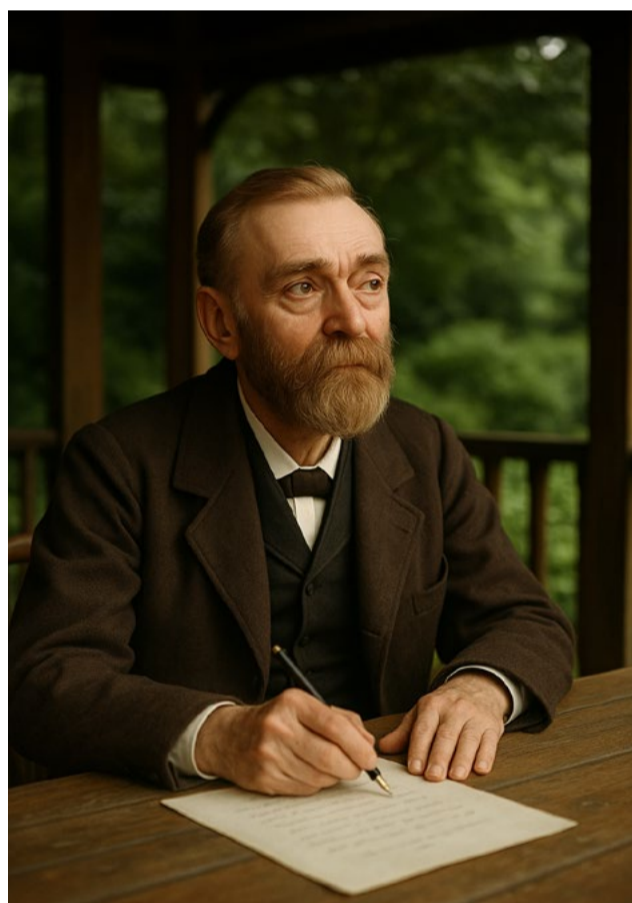
4. KRÁTKÁ PRÁCE, DLOUHÝ ODPOČINEK

Když bolest ustoupila, vrhal jsem se na práci s maximálním nasazením. Ale musel

jsem se smířit s tím, že odpočinek zabírá většinu dne.

5. HLEDÁNÍ SMYSLU

Migréna mě často zastavila, ale právě v těch chvílích jsem přemýšlel, co po mně zůstane. Bolest mě naučila, že smysl je důležitější než rychlost.

Poezie jako druhý odkaz

Alfred Nobel se sice nikdy nestal známým básníkem, ale básně, které napsal, odkrývají hloubku jeho duše. Tento člověk, vynálezce dynamitu, se vnitřně obával, že bude navždy pamatován pouze jako „obchodník se smrtí“. I přesto v něm hořela touha po míru, lásce a kráse.

Například ve své básni Gatchina popisuje večerní klid:

„Je to krásný letní večer.
Opustil jsem rušné město,
abych nadechl čistšího vzduchu
na tom tichém místě,
kde hlubokou samotu
málokdy přeruší kroky či lidský hlas...“

Ve své rané tvorbě z roku 1851 napsal báseň A Riddle (Hádanka), v níž se odráží jeho zamyšlení nad lidskou existencí:

„Říkáš, že jsem záhada.

*Ano, ale stejně tak i ty.
Každý z nás je problém,
který nikdo nevyřeší —
ani my sami.“*

Jeho závěrečná tragédie Nemesis (1896) je hlubokou reflexí vin, bolesti a osudu. V jedné pasáži zaznívá:

„Mé srdce je unavené bojem,
má mysl je unavená snem.
Toužím po světle,
ale nalézám jen stín.“

Ačkoliv Nobel nikdy veřejně nepublikoval své básně a jeho literární činnost zůstala v ústraní, tyto verše jsou cennou zpovědí člověka, který bojoval se samotou, nemocí a výčitkami svědomí. Nobel ve své poezii hledal útočiště a krásu v temných časech a nakonec se rozhodl, že jeho největší básní bude čin, který odměňuje lidskou tvořivost a dobro: Nobelova cena.

Nobelova cena míru: Odkaz muže, který vynalezl dynamit

ZÁVĚŤ, KTERÁ VŠECHNO ZMĚNILA

Když Alfred Nobel v roce 1896 zemřel, jeho rodina čekala, že obrovské jmění zdědí příbuzní. Místo toho otevřeli závěť, která je šokovala: většinu majetku odkázal na fond pro udílení cen lidem, kteří přispějí vědě, literatuře a míru. Nobel sám nikdy nevysvětlil, proč právě „mír“ zařadil mezi oblasti, které si zaslouží ocenění. Pravděpodobně šlo o kombinaci dvou věcí: jeho přátelství s pacifistkou Berthou von Suttner a pocitu viny za to, že jeho dynamit byl využíván ve válkách.

KDO ROZHODUJE A KDE SE PŘEDÁVÁ

Zatímco ostatní Nobelovy ceny spravují švédské instituce, o Nobelově ceně míru rozhoduje norský parlamentní výbor. To je zvláštnost, která vychází z doby, kdy Švédsko a Norsko tvořily jednu unii. Cena se uděluje každoročně v Oslu, na rozdíl od ostatních, které se předávají ve Stockholmu.

PRVNÍ LAUREÁTI A TRADICE

První Nobelova cena míru byla udělena v roce 1901. Získali ji Henry Dunant, zakladatel Červeného kříže, a Frédéric Passy, francouzský pacifista. Od té doby ji obdržely stovky osobností a organizací:

Martin Luther King Jr., Matka Tereza, OSN, Malála Júsofzajová či Václav Havel (nominován, ale nevyhrál). Cena vždy vzbuzovala emoce — jedni ji považují za nejvyšší vyznamenání lidstva, jiní za politický nástroj. Ale právě tato kontroverze ukazuje, jak moc nám na míru záleží.

SYMBOL NADĚJE

Nobelova cena míru se stala symbolem, který přesahuje hranice států i politiky. Každoročně připomíná, že i když Nobel vynalezl nástroj destrukce, jeho jméno je dnes spojeno především s nadějí.